

Nirxandina Çîroka Mîrza Mihemed û Keça Paşê Li Gor Rêbaza Binyadgerî ya Vladimir Propp*

An Analysis of The Tale of Mirza Mihemed and Padişah's Daughter in The Context of Vladimir Propp's Structuralist Theory**

Kenan BOZKURT

Kenan BOZKURT | <https://orcid.org/0000-0002-5227-0614> | kenan.bozkurt@batman.edu.tr
Assoc. Prof. Dr., Faculty of Science and Literature, Department of Turkish Language and
Literature, Batman University, Batman, Türkiye

Abdurrahim GÜNEŞ

Abdurrahim GÜNEŞ | <https://orcid.org/0009-0002-4524-7640> | afitab56@gmail.com
Batman University Graduate Student, Faculty of Science and Literature, Department of
Turkish Language and Literature, Batman University, Batman, Türkiye

Citation:

Bozkurt, K. & Güneş, A. (2025). Nirxandina Çîroka Mîrza Mihemed û Keça Paşê Li Gor Rêbaza Binyadgerî ya V. Propp. *Nubihar Akademî* 23, 23-47. DOI: 10.55253/2025.nubihar.1582027

Submission Date	11.11.2024
Acceptance Date	20.04.2025
Publication Date	30.06.2025
Article Type	Research Article
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes – intihal.net
Conflicts of Interest	There is no conflict of interest between the author and any parties in the article.
Complaints	The author(s) has no conflict of interest to declare. You may send any complaints to nubiharakademi@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing in the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

* Tevkariya nivîskaran: Kenan Bozkurt %50 - Abdurrahim Güneş %50 .

** The author contribution: Kenan Bozkurt 50% - Abdurrahim Güneş 50%.

Puxte

Çîrok, xezîneyên edebî yên devkî ne ku xeyal û pêkhatayên civakî yên mirovahiyê yên beriya îcadkirina nivîsandinê nîşan didin. Ev berhem; nirx, bawerî û dînamîkên hevpar ên civakan aşkera dikin ku di erdnîgarî û pêvajoyên dîrokî yên cuda da jiyane. Ji ber ku çîrok, hilgirê qodên çandî ne ku ziman, dîn û şêwaza jiyana civakan nîşan didin, xwedî gelek taybetmendiyên fonksiyonel in û ji ber vê taybetmendiya xwe jî heta roja me ya îro hebûna xwe domandiyê. Di vê çerçoveyê da çîrok jî, weke berhemên din ên vegotinê yên devkî, hatin analîzkirin û bi rêbazên cûrbicûr hewl hatiye danîn ku werin famkirin. Yek ji van rêbazan jî rêbaza “Analîzkirina Binyadgeriya Çîrokan” ya ku ji aliyê folklornasê Rûs Vladîmîr Propp ve hatiye çêkirin e. Rêbaza Propp, ku wekî “Rêbaza Morfolojîk” jî tê zanîn, armanc dike ku fonksiyonên çîrokan diyar bike û zagonên sabît ên ku avahiya van çîrokan bi rê ve dibin destnîşan bike. Di vê lêkolînê da çîroka bi navê “Mîrza Mihemed û Keça Paşê” ku ji Mûnewwer Însel’ a li gundê Badayê ya navçeya Misirc’a Sêrtê dijî hatiye qeyd kirin, bi rêbaza Propp hat lêkolînkirin. Herwiha di vê lêkolînê da qadên fonksiyonel ên ku Propp li ser çîrokan destnîşan kiriye jî hatine destnîşankirin. Di gotarê da pêşî li ser çîrokan û rêbaza Propp agahiyên giştî tên dayîn û paşê jî çîroka ku hatiye berhev kirin li gorî rêbaza Propp tê analîzkirin.

Peyvên Sereke

Çîrok, Mîrza Mihemed, metoda Propp, analîza çalakîyê, motif.

Abstract

Fairy tales stand out as oral literary treasures that reflect humanity’s imagination and social structures before the invention of writing. These products also reveal the common values, beliefs and social dynamics of societies that lived in different geographies and historical processes. Fairy tales have various functional features due to their role as cultural carriers reflecting the language, religion, and way of life of communities, which is why they have survived until today. In this context, fairy tales, like other oral narrative products, have been analyzed and interpreted through various methods. One of these methods is the “Structural Analysis of Fairy Tales” developed by Russian folklorist Vladîmîr Propp. Known also as the “Morphological Method” the Propp Method aims to identify the functions of fairy tales and determine the fixed laws that govern their structure. In this study, the fairy tale “Mîrza Mihemed and The King’s Daughter” collected from Münnever İsen, a resident of Badeye village in the Kurtalan district of Siirt, has been analyzed according to Propp’s method. Furthermore, the functional areas defined by Propp in fairy tales have also been identified in this study. The article first provides general information about fairy tales and the Propp method, then analyzes the collected tale based on Propp’s approach.

Keywords

Fairy tales, Mirza Mihemed, Propp method, action analysis, motif.

Destpêk

Çîrok, ji ber taybetmendiyên xwe berhemên herî awarte yên edebiyata gelêrî ya devkî ne. Berî îcadkirina nivîsandinê ji aliyê Sumeran ve û geşedanên balkêş ên zanistî û rewşenbîrî yên sedsalên dawî da çîrok, ji bo gelan bîranînên hezar salan di nav xwe da tomar dike. Herçiqas ew cureyek fantastîk têne hesibandin û di encama pêvajoya hezarsalan da gihîştine me jî, ne xelet e ku em bibêjin, ew li ser rastiye hatine damezirandin. Di çîrokan da bûyer diyar e lê mirov, cih û dem ne zelal in. Em di karin bêbjin ku bûyer, cih, dem û kesên di çîrokan da tînin vegotin rasterast bi vebêjer ve girêdayî ne. Bi gotineke din vebêjer; di çîrokê da li ser bûyer û lehengên awarte; behsa xwe, jiyan û xeyalên xwe dike. Ji ber vê yekê di çîrokê da leheng, gelek caran vebêj bixwe ye. Dem, ew heyama ku mirov tê da diji ye; cih gund an erdnîgariya wî/wê bi xwe ye û bûyer jî bi dilgermî di cîhana xewna wî/wê da tê xêzkin. Di jiyana rasteqîn de li pêşiya vebêj gelek astengî derdikevin lê di vê cîhana çîrokan de tu astengî li pêşiya gihîştina armancên vebêj nînin. Ji ber ku li welatê xewnan sînor nînin in û mirovatiyê, her tiştê xwe jixwe xeyal kiriye û dûra ferq kiriye.

Çîrok, di edebiyata her gelî da cihekî giring digire. Çîrok, li gor civakan xwediyê taybetmendiyên ji hev cuda bin jî di çîrokên her civakê da qalibên wekhev jî hene. Hêmanên ku çîrokê pêk tînin (wekî bûyer, kes, welat û hwd.) seranser ne zelal in. Her gav di navbera başî û xirabiyê da têkoşînek heye: Mirovên “nebaş” wînda dîkin yê “baş” bi ser dikevin û çîrok hertim bi xweşî, şahî û kêfxweşiyê dawî dibin (Keskin, 2019, r. 204). Herçiqas navên lehengan, figûr û motîfên çîrokan biguherin jî, hertim pêvajoya bûyerê wek hev e. Herweha tê zanîn ku çîrok qada pêkanîna armancên ku di jiyana rast da neyên bidestxistin e. Ya ku bûye sedema derketina wan jî ev e. Tê zanîn ji bo ku mirov bibe siltan divê ji malbateke xanedan be û eger mirov ne ji malbateke weha be, dizane ku tu carî nikare bibe siltan. Lewma ji bo vê yekê rêyên nû xeyal dîkin. Siltanê welêt bêyî ku namzedê -ango xelîfeyê- textê li pey xwe bihêle dimire. Li welatê bêserî, ji bo kesê ku bê şer û pevçûn li ser text bê rûnişkandin, rêbazek ku her kes dikare li ser li hev bike tê dîtin: Çûkek li qadê tê firandin û ew çûk here ser serê kê daîne ew dibe padîşah û her kes serî li ber padîşahiya wî ditewîne. Yan jî tenê keçek padîşah heye û ji ber ku tenê mêr dikarin bibin padîşah keç, nikare li text xwedî derkeve biryar tê dayîn ku keça padîşah bi kê ra bizewice ewê bibe padîşah. Kesê ku qet hêvî jê nayê kirin û navê wî derbas nabe, ji îmtihanê derbas dibe û keça padîşah distîne û dibe padîşahê welêt.

Çîrok, herçiqas fantastîk bin; ewqas jî berhemên dîdaktîk in. Ji ber vê yekê jî kesên ku ew xîtab dike, ji berê heta roja me piraniya wan zarok in. Bi rastî ev tercîh, bi zanebûn hatiye hîlbijartin. Baş û xerab, rast û xelet, xweşik û gemar bi zarokekî fêrkin gelek zehmet e. Sedema ku ev fêrkin, li gor dinyaya wî nîne û ev nakokiyên di vê dinyayê da xîtaba cîhana zarokekî nake. Serqisê fêrkirina nebaşîya derewan ji bo zarokekî gelek zehmet e; lê dayîna peyama vê nebaşiyê bi zarokekî ji daran hatî çêkirin hêsantir e. Di çîrokê da dema Pînokyo, derewan dike pozê wî dirêj dibe û tu

car bi derewan nikare bibe mirov. Lê dema ew rastgo dibe, vedigere zarokekî rastîn û ji darbûnê xilas dibe. Dema zarok vê çîrokê guhdar dikin fêhm dikin ku derew, tiştêkî ne baş e û mirovan ji mirovatîyê dûr dixê. Ji ber vê yekê jî em dikarin bibêjin ku çîrok, perwerdeya van terman bi zîmanekî awarte dike. Zarok, hem di vê cîhana fantastîk da kêfê digirin hem jî di nava vê kêfê da fêrî urf û edet û rastîyên civakê dibin.

Mesela çîrokan, demek dûr û dirêj bûye sedema nîqaşa ku çîrokên gelêrî neteweyî ne yan jî xwedî hin taybetmendiyên hevpar in. Sedema vê nîqaşê jî bi taybetî, bi hinek taybetmendiyên xwe çîrok, ji cûreyên edebiyatê dûr dikeve. Em dikarin bibêjin ku bêtir çîrokan, hema hema her cûreyên edebiyatê bi taybetmendiyên gelên xwe ve girêdayî ne. (Sayar, 2013, r. 30). Herçiqas her civak, xwedîye kevneşopîya xwe ya vegotina devkî be jî, ji ber ku hin cûreyên berheman di hemûyan da têne berhemanîn, ramanek ji lêkolîneran ra peyda dike ku dibe ku ew mîrasek hevpar a mirovahiyê bin. Ji bo eşkerekirina vê yekê jî demeke dirêj lêkolîn hatine kirin. Ji ber ku “Hatiye tespîtîkirin ku heman çîrok di zîman û çandên pir cuda da têne vegotin.” (Günay, 1992, r. 321). Folklorînasan, ji bo îsbat bikin ku ev hevşengiyên di çîrokên gelan da ne tesadûf in, lêkolînên cihêreng kirine. Helbet şibandina hev li ber qeraktera neteweyîbûna çîrokan ne asteng in. Ji ber ku ji bilî van hevpariyên di derbarê çîrokan de, “Her miletek ji nasnameya xwe ya neteweyî jî hin hêmanan li çîrokên xwe zêde dike, ku ew jî berhema kevneşopî û ramanên wê ne.” (Öztürk, 1986, r. 102). Bêguman, ev nayê wê wateyê ku ew rewş, çîrokê cuda dike. Weke ku Pertev Naili Boratav destnîşan dike, cudahiya di awayê berhevkirina çîrokê da jî dikarin heman çîrokê biguherînin (Boratav, 1988, r. 34).

Propp, 80 çîrokên ku A.N. Afanasyev berhev kiribû, bi hûrgilî nirxandin û ji bo lêkolînên çîrokan rêbaza strukturalîst pêşxist. Bi vê yekê ra armanc dike ku zagonên sabît ên ku sazûmana çîrokên gelêrî birêkûpêk dikin destnîşan bike û di çîrokên neteweyî cîhanê da hêmanên hevpar ên “fonksiyonel” derxe holê (Propp 2001, r. 10). Ew difikire ku heta ku formeke rast û lêkolîneke zanistî ji çîrokê ra neyê kirin, di derbarê çîrokê da jî nirxandineke rast nayê kirin. Ji bo vê armancê jî 1928an da pirtûka xwe ya bi navê “Morfologiya Skazki” çap dike. Di vê lêkolînê da tê destnîşankirin ku di hemû çîrokan da 31 fonksiyon û 7 qadên çalakîyê wekî hêmanên hevpar hene, dibe ku hinek ji wan jî ber rîsteya bûyeran di hin çîrokan da tunebin, lê rêza wan ji hêla mantiqî ve temamkerê hev in (Çifçi 2020, r. 189).

Propp, lêkolîna xwe bi çîrokên awarte ve sînordar dike. Ji ber vê yekê jî ew dibêje ku çîrokên çêkirî û çîrokên ku di vê çarçoveyê da nînin, li gor zagonên ku tên behskirin jî nînin (Propp 2001, r. 37). Fonksiyonên ku ew di xebata xwe da behs dike, di her çîrokê da nav û nasnameya wan diguhere jî di eslê xwe da qadên çalakiya lehengan in û beşên bingeşîn ên çîrokan pêk tîne. Wî, lêkolîna xwe li ser çîrokên ku ji aliyê Afanasyev ve hatibûn berhevkirin û hejmara wan ji 50 heta 151 bû amade kir. Wî, diyar kir ku çîrokên ku ew ser nexebitiye, ji bo lêkolîneran wekî parçeyên kontrolê ne (Propp 2001, r. 43). Li gor wî, tiştên di çîrokan da diguhere tenê navên kesan û

taybetmendiyên wan in. Bi gotineke din çalakî, ji hêla mirovên cuda ve têne kirin (Propp 2001, r. 38-39-40). Dîsa jî di hinek çîrokan da hinek çalakîyên lehengan, bi şêwaza polînkirinên ku di xebatê da hatiye kirin ve nayê girêdan. Ew diyar dike ku ew fonksiyonên behskirî, dibe ku bi yekî ra jî nayên destnîşankirin; lê ya ku teqez e rêzika fonksiyonan û di heman demê da jî binvaryantên fonksiyanan hene. Ev fonksiyon jî bi formên cihêreng ên ku dikarin di binvaryantên fonksiyonan da cih bigirin (Propp 2001, r. 88). Propp, bi vî awayî sînoren fonksiyonê xêz dike û ji varyantên cihêreng ên ku di çîrokên neteweyên cihanê da têne dîtin ra jî derî vedike.

Di vê lêkolînê da çîrokên Mîrza Mihemed, ku di nav çîrokên Kurdî da xwedî taybetmendiyên giring in û ji ber belavbûna wan kategoriyeke di xwe da diafirîne, dê bi rêbaza morfolojiya çîrokê ya Vladîmîr Propp bê analîzkirin da ku aliyên wan ên hevpar bi çîrokên din ra bê diyarkirin.

1. Vladîmîr Propp û Morfolojiya Çîrokan

Armanca sereke ya lêkolîna Propp ya li ser çîrokan ew e ku di çîrokan da hêmanên hevpar diyar bike, ango qanûnên sabît ên çîrokan eşkere bike (Propp, 2001, r. 10). Ji bo vê armancê jî 1928an da bi navê Morfolojiya Skazki/Morfolojiya Çîrokan çap kir. Paşê ev berhem, bi gelek zimanan hat weşandin. Ew dibêje ku hemû çîrokên li cihanê di heman çarçovê da têne afirandin û dûra ji hev cuda dibin. Gelek çîrokên Kurdî jî li gor vê rêbaza Propp hatine nîrxandin. Ji van xebatan hinek tezen mastirê ne û hinek jî gotar in. Cara yekem Sedat Gürsu, bi zimanê Tirkî li ser çîrokên Çewlikê navça Gêxiyê (Gürsu, 2017) gor vê rêbazê xebatek amade kiriye. Dûra Veysel Tanrikulu, çîrokên Kurdî û Birayên Grimm ji hêla motifan ve daye ber hev (Tanrikulu, 2017) û gor vê metodê nîrxandiye. Herweha Yasin Duran, çîrokên Colemanêrgê (Duran, 2019); Mazhar Çiftçi, çîrokên Ebexê (Çiftçi, 2019) û Vildan Pertev, çîrokên Curnêreş li gor rêbaza Propp xebatên xwe amade kirine (Pertev, 2022). Bünyamin Demir, çîrokên Kurdî û çîrokên Almanan ji hêla tîp û motifan ve daye ber hev (Demir, 2022). Tekin Çifçi jî ji herêma Semsûrê çîroka “Gurrî û Hûtê Kor” berhev kiriye û ev çîrok li gor vê metodê nîrxandiye (Çifçi, 2020).

Herçiqas Propp, di teoriya strûkturalîst/binyadgeriyê da berhemên A. N. Veselovski û J. Bedier ji xwe ra wek çavkanî girtibin jî, Jêdera wî ya sereke berhema A. N. Afanasyev e. Ev berhem, bi navê “*Çîrokên Gelêrî yên Rûsî*” di nava xwe de bi qasî 600 metnên çîrokên gelêrî dihevine (Dündar, 2002, r. 115).

Propp, ji ber ku di bin bandora pirrengî û awarteyiya çîrokan da mabû, di destpêkê da karê xwe bi çîrokên awarteyî yên pêriyan sînordar kiribû. Li gor wî di nav çîrokên awarte da pirrengiyek heye. Lê di bin vê pirrengiyê da jî teşeyek heye. Li ser vê tesbîtê ew, berê xwe dide berawirdkirina çîrokên gelêrî. Armanca V. Propp ew e ku motifên “fonksiyonel” yên ku dikarin di bi hezaran çîrokan da hevpar bin, di nav teşeyên çîrokan da bibîne û eşkere bike. Bi gotineke din armanca wî ew e ku qanûnên neguherbar ên ku sazûmana çîrokên gelêrî birêvedibin destnîşan bike

(Propp, 2001, r. 10). Ew hewl dide ku çîrokên ku di indexa Aerne-Thompson da di rêza 300-749 da hatine tasnîfkirin fam bike (Bars, 2014, r. 259). Ew dibêje ku *“Ji ber ku çîrokên pêriyan gelekî bi hev ve girêdayî ne, dabeşkirina çîrokan ya li ser bingeha temayan lêkolîneran ber bi encameke rast ve nabe.”* (Günay, 1975, r. 22). Bi vê mebestê Propp, pêşî beşên pêkhenerên çîrokan ji hev cuda dike û paşê jî wan dide ber hev. Di encama vê berawirdkirinê da hewl da ku beşên binyadî yên çîrokê eşkere bike (Bars, 2014, r. 260). Li gorî Propp, ev hêmanên hevpar -ku ew vana wekî *“yekî-neyên fonksiyonel”* bi nav dike- zagonên neguherbar in ku avahiya çîrokê birêkûpêk dikin. Propp, dide zanîn ku di çîrokan da hêmanên sabît û yên guherbar hene. Li gorî wî, “cîh” û “leheng” di çîrokan da hêmanên guherbar in. Propp, piştî lêkolînên xwe digihêje hin encaman:

1. Qral, eyloyekî dide lehengekî. Ev eylo, leheng dibe welatê qralekî din.
2. Dapîr, hespekî dide Sûçenko. Hesp, Suçenko dibe welatê qralekî din.
3. Sêrbaz, kêlekekê dide Îvan. Kêlek, Îvan dibe welatê qralekî din.
4. Keybanû, gustîlekê dide Îvan. Zilamên qirase yên ku ji nava gustîlê derdikevin, Îvan dibin welatê qralekî din (Propp, 2001, r. 28).

Propp, destnîşan dike ku cihê van hêmanan di çîrokan da pir rast û diyar e. Ew digihêje wê encamê ku hin fonksiyon di hemû çîrokan da bi heman rengî têne destnîşankirin (Propp, 2001, r. 40-43):

1. Fonksiyonên qerakteran, hêmanên daîmî yên çîrokê ne û ji aliye kê ve û çawa pêk tên bila pêk bên tu caran nayên guhertin.
2. Di çîrokan da hejmara fonksiyonan bi sînor e.
3. Rêzkirina fonksiyonan hertim yek e.
4. Hemû çîrokên awarte li gorî pêkhatina xwe ji yek tîp in.
5. Hejmara fonksiyonên di çîrokan da bi sînor e.
6. Rêzkirina fonksiyonan hertim yek e (Propp, 2001, r. 11).

Propp diyar dike ku bi gelemperî di destpêka çîrokan da rewşek destpêkê heye. Li vir, endamên malbatê tên destnîşan kirin; yan jî leheng, bi nav yan taswîr tê danasîn. Ev rewşa destpêkê ne wekî fonksiyonekê lê wek hêmanek morfolojîk tê hesibandin û bi nîşana “α” tê destnîşan kirin. Propp, fonksiyonên derveyî vê rewşa destpêkê di bin 31 sernavan da dabeş dike (Propp, 2001, r. 45-89).

Di metodolojiya Propp da, avahiya çîrokan ji fonksiyonên ku bi jimareya 31ê ve sînorkirî ne pêk tê. Dema ku hemû fonksiyon li pey hev bên rêzkirin, tê dîtin ku her fonksiyonek -ji fonksiyona berî xwe- bi pêdiviyeye mantiqî û estetîkî derdikeve holê (Çıblak, 2005, r. 132). Herçiqas di her çîrokê da mirov ji van 31 fonksiyonan rastî hemûyan neyê jî, rêza van fonksiyonan qet naguhere (Akarslan, 2015, r. 289). Ji ber vê yekê Propp, çîrokê wekî pêşveçûneke ku bi xirabiyekê an kêmasiyekê dest pê dike û piştî hin bûyeran leheng digihêje mirazê xwe penase dike. Fonksiyona dawiyê; dibe ku xelat, gihîştina tiştê ku leheng lê digere, an jî jiholêrakirina xerabiyê be (Propp, 2001, r. 121-122). Di çîrokan da ji xeynî fonksiyonan, Herçiqas herikîna bûyeran di-

yar nekin jî, hêman û motîvasyonên girêdanê yê giring jî hene. Motîvasyon, dema ku her du fonksiyon li pey hev nayên, fonksiyonekê bi yeka din ve girêdide. Ew motîvasyon û mebest in ku dihêlin ku mirov kiryarên cihêreng bikin (Çıblak, 2005, r. 132). Herçiqa ku motîvasyon, carînan qalîteya zindî û taybetî didin çîrokan jî ew hêmanên bêîstîqrar in û li gorî fonksiyonan xwediyê taybetmendiyên zelaltir û kêmtir in (Propp, 2001, r. 95-100).

Ev sî û yek fonksiyonên ku ji hêla Propp ve hatine diyarkirin di bin gelek binbeşan da têne dabeş kirin (Bars, 2014, r. 263). Ew jî destnîşan dike ku hejmareke mezin ji fonksiyonan bi mentiqî li hin deveran têne komkirin. Ev qad, ji bo kesên ku fonksiyonan pêk tînin qadên çalakiyê ne. Di çîrokan da qadên çalakiyê yê ku li jêr hatine rêzkirin têne dîtin (Propp, 2011, r. 80-84):

1. Qada çalakiyê ya êrîşkar (yan xerabkar): Xerabî, pevçûn û şewazên din ên şerkirina li dijî leheng, fonksiyonên çavdêriyê vedihewîne.
2. Qada çalakiyê ya bexşkar (an pêşkêşker): Fonksiyonên amadekirina veguheztina tiştê bisêhr û dayîna tiştê bisêhr ên ji leheng ra vedihewîne.
3. Qada çalakiyê ya alîkar: Ew fonksiyonên veguheztina cihê leheng, rakirina xirabî an kêmasiyê, alîkariya di dema çavdêriyê de, pêkanîna karên dijwar û guheztina şiklê leheng vedihewîne.
4. Qada çalakiya prensesê (kesa ku tê xwestin) û bavê wê: Di nav da daxwaza pêkanîna karên dijwar, danîna nîşanek taybet, dîtina lehengê derewîn, naskirina lehengê rastîn, cezayê êrîşkarê duyemîn û fonksiyonên zewacê cih digire.
5. Qada çalakiyê ya şander: Tenê fonksiyona şandina leheng vedihewîne.
6. Qada çalakiyê ya leheng: Di nav xwe da fonksiyonên çûyîna ji bo lêgerînê, bertekdayîna li dijî daxwazên xêrxwaz û zewacê vedihewîne.
7. Qada çalakiya lehengê sextekar: Bo armanca lêgerînê-çûyînê, berteka herdem neyînî ya li hember daxwazên xêrxwaz û îdîayên bêbingeh vedihewîne.

2. Çîroka Mînak

Di lêkolîna me da çîroka bi navê “Mîrza Mihemed û Keça Paşê” wek mînak hatiye hîlbijartin. Ev çîrok, ji aliyê me ve (Kenan Bozkurt) ji devê Mûnevver Însel a ku ji gundê Badayê yê girêdayî navçeya Misircê a bajarê Sêrtê ye û niha li navenda bajarê Êlihê dijî, di sala 2012an da hatiye berhevkirin. Tomara devkî, di arşîva Kenan Bozkurt da ye û li gorî vê tomarê çîrok hatiye nivîsandin. Dê ev çîrok, bi rêbaza vekolîna binyadgerî/strûkturalîst a Vladimir Yakovleviç Propp were nîrxandin.

2.1. Mîrza Mihemed û Keça Paşê

Carek ji caran, rehme li dê û bavê hazir û guhdaran. Dibêjin wextekî jin û merêk feqîr hebûn. Tiştê wan tunebû. Mêrik bi gavaniyê debara xwe dikir. Zarokên wan jî tunebûn. Her roj diçû ber dewaran. Rojekî dîsa dewarên xwe da pêşiya xwe û çû ber rexê avekî. Li wir destmêj digire û nimêja xwe dike, dibîne ku li ser rûyê avê sêvek tê. Radihêje wê sêvê, parçek wê dixwe û parçê mayî jî dibe ji jina xwe ra. Jinik piştî ku

wê sêvê dixwe ducanî dimîne. Neh meh û deh rojan da zaro dibe. Lêbelê zaroka wê ne mirov e, qetek goşt e. Ji ber ne însan e jî nikarin cilan lê bikin, radihêjin zarokê bi destpêçê dipêçin û datînin ser banê dolabê û jê diqerin. Dibe evar, wexta ku bavê wî li ber dewaran tê, jê ra dibêje:

- Bavo, here ji bo min keça paşê bixwaze.

Bavê wî dibêje:

- Kurê min, lawo ez şerm dikim, çawa ez ê herim?

Kurik dibêje:

- Na, here ji min ra bixwaze.

Bavê wî çiqas jê ra dibêje “Em û paşa ne rêza hev in.” jî, bi serê wî nakeve. Çawa dibe şeveq dikeve rê û diçe mala paşê. Dema digihîje wir û paşa çav pê dikeve ji xulamên xwe ra dibêje:

- Xulamno, xulamno! Ka hinek pere û xwarin marin bidin gavano û bila here malê, gune ye, westa ye.

Xulam radibin, xwarin didinê û gavan tê malê. Wext a ku tê mala xwe kurê wî jê ra dibêje:

- Bavo min ji te ra negot here mala paşê nan bixwe, min ji te ra got here keça paşê ji min ra bixwaze.

Bavê wî deng nake û diçe ser ciyê xwe, radize. Şeveqê radibe diçe ber dewarên xwe. Êvarê tê male, kurê wî dîsa jê ra dibêje:

- Bavo here ji min ra keça paşê bixwaze.

Vê care bavê wî dibêje:

- Kurê min! Te doh jî ez şandim. Lê min şerm kir ku ez ji paşê ra bêjim ji bo xwazgîniya keça te hatime.

Kurê wî jê ra dibêje:

- Wextê tu vê carê çuyî mala paşê, here li ser textê xwazgînciya rûne. Dema bibînin tu li ser wî textî runiştîyî wê bizanin tu ji bo çi hatiyî.

Bav, dîsa radibe diçe mala paşê û li ser wî textî rûdine. Paşa, çawa wî dibîne tê balê û dibêje:

- Gavano, ma tu doh jî ne hatibûyî, xwarin û pere nedan te? Çima dîsa hatî?

Gavan dibêje:

- Belê paşayê min. Lê vê carê ez hatime keça te ji kurê xwe ra bixwazim.

Paşa piçekî difikire û dibêje:

- Bila bê, lêbelê sê şerten min hene. Heger te sê şertê min bi cî anî, ezê keça xwe bidim kurê te. Heger tu neyînî cî jî, ez keça xwe nadim kurê te.

Gavan dibêje:

- Ka paşayê min bibêje, şertên te çi ne?

Paşa dibêje:

- Şerta min a pêşî, tuyê çil hespan serbar hazir bikî. Divê barê wan li ser pişt wan be û dikekî reş ê bînîşan li ser be. Divê ez şevêqê bi qîqlîliya wî ji xewê şiyar bibim. Heger azan bide û ez şiyar bibim, keça xwe nadim.

Mêrik dibêje temam û dikeve rê û tê mala xwe. Ji kurê xwe ra behsa şertên paşa dike û dibêje:

- Kurê min, paşê ev xwestine û dibêje: Çil hespan tê hazir bikî. Divê serbarê wan hebin û dikekî reş ê bînîşan wê li ser be û destê sibê tê werî ber deriyê min. Heger hûn şerta min bînin cî, keça min ya we ye. Yan jî keçe nadim we.

Mîrza Mihemed jê ra dibêje:

- Bavo here wî ciyê ku te sêv dît. Destmêjekî bigire û bêje "Sitîxan, Sitîxan! Mîrxazan got 'Bila bişîne wê sindoqa min a ne sivik û ne giran.' " Wê sindoqek li ser avê bikeve, rahêje bîne were bavo.

Bavê wî, dibêje, "Baş e!" u radibe diçe. Şimika xwe li erdê dide û diçe ser avê. Destmêja xwe digire û tiştê kurê wî jê ra gotiye dibêje û dibîne sindoqek bi ser avê dikeve, radihêje û tîne malê, dide kurê xwe û diçe radize. Serê şevêqê Mîrza gazî bavê xwe dike û dibêje:

- Bavo rabe. Pişt wan heywanan şikest di bin bar da, rabe bibe mala paşê.

Bavê wî çawa radibe, dibîne ku kurê wî şerta paşê bi cî aniye. Çil hespan aniyê wan li ser e û dikekî reş ê bînîşan jî li ser e û qîqlîlî pê ketiye û bang dide. Hespan dide pêşiya xwe û dikeve rê. Dibe mala paşê. Xulamên paşê wî di hewînînin. Dîk dest bi qîqlîliyê dike û paşa ji xewê şiyar dibe. Paşa dibîne ku şerta pêşî bi cî hatiye. Şerta xwe ya navî dibêje:

- Hûnê ji bo bukê çil fîstana hazir bikin. Her çil fîstan di nava qalikê gûzê da be û wextê teva ser hev da li xwe bike jî jê ra ne teng be û ne fire be, laşê wê jî tê da xweya be.

Gavan dibêje:

- Li ser serê min paşayê min.

Dide rê û tê malê, ji kurê xwera dibêje:

- Hal û mesele ev e. Paşê çil fîstan di qalikê gûzê da xwest û got "Wexta bûk, van fîstana teva ser hev da li xwe bike gerek ne teng bin ne jî fereh bin û tê da laşê wê xuya bibe û fîstanên we jî delal bin."

Mîrza Mihemed dîsa ji bavê xwe ra dibêje:

- Bavo here ber wê avê, destmêj bigire û gazî bike. Bejê Sitîxan, Sitîxan! Mîrxazan got 'Bila bişîne wê sindoqa min a ne sivik û ne giran.'

Bavê wî gotina wî dike, diçe ber avê, şimka xwe li erdê dide û destmêja xwe digi-

re û dibêje “Sitîxan. Sitîxan! Mîrzaxan got bila bişîne wê sindoqa min a ne sivik û ne giran.” Hew dibîne dîsa sindoqek derdikeve li ser rûyê avê. Radihêje, tîne mal û dide kurê xwe û radizê. Wexta dibe şeveq bi dengê kurê xwe ji xew radibe. Mîrza dibêje:

- Bavo rabe, cilên bûkê bibe bide wan.

Gavan lê dinêre ku qaşilê gûzekî destê kurê wî da ye. Radihêje û dikeve rê. Rê da xwe bi xwe dibêje:

- Ya Rebbî gelo rastî jî ew çil fîstan vêga di nava vî qalikê gûzê da ne?

Digihîje mala paşê û qalikê gûzê teslîmê wî dike. Paşa ji keça xwe ra dibêje:

- Keça min, here oda wi alî, teva li xwe bike ka gorî te ne yan na?

Qîzik diçe li xwe dike û tê, dinêrin ku wek li ser wê hatibin dirûtin. Ne teng û ne fereh in.

Paşa dikeve tirsê, dibêje:

- Bawerke ev gavan dê keça min ji min bistîne, ma yek şertê me.

Tiştêk ji destê wî nayê. Şerta xwe ya mayî jî dibêje:

- Hûnê heta serê sibê qesrekî mîna ya min ji qîza min ra çêkin. Nava wê wekî qesra min raxin. Ji ya min heta ya wê divê rêyek were çêkirin. Li ser wê riyê sifreyek kişandîbe, li ser wê sifrê kevçiyen zîv û zêr tê da çikandî bin, her tamên dinyayê li ser wê sifrê hebin, her du rexên rê da darên fêkiya hebin û çiqas tamên li ser rûyê dinyayê hene wan dara ve bin û li ser şaxên wan dara teyr û tilûr hebin û wîre wîra wan be. Ji bo ku keça min ji mala min wexta ku bê mala we tavê nebîne.”

Gavan, vedigere mal û dibêje hal û mesele ev e. Mîrza dîsa ji bavê xwe ra dibêje:

- Here ber wê avê, destmêj bigire û bêje, “Sitîxan, Sitîxan! Mîrzaxan got, bila bişîne wê sindoqa mina herî giran.”

Gavan diçe ber avê, şimka xwe li erdê dide, destmêja xwe digire û dibêje “Sitîxan, Sitîxan! Mîrzaxan got bila bişîne wê sindoqa mina herî giran.” Dinêre sindoqek bi ser avê dikeve. Radihêje, tîne dide kurê xwe. Dê û bavê wî extiyar in û westiya ne diçin radizên. Şeveqê bi dengê kurê xwe ji xew radibin. Kurê wî dibêje:

- Bavo rabe, here bûka xwe bîne were.

Bavê wî dibêje:

- Kurê min, ma te şerta paşê pêk anî?

Mîrza Mihemed dibêje:

- Erê bavo, min pêk anî.

Bavê wî dinêre ku şerta paşa bi cî hatiye, dikeve rê. Dema bavê wî diçe Mîrza Mihemed û diya wî bi tenê dimînin. Diya wî, wî bi qetek kulav pêçaye. We çaxê ji diya xwe ra wiha dibêje:

- Dadê, wexta bûk hat, dê jinek por spî jî pê ra were. Dê ji te ra bêje “Ev zava çiqas jêhatiye. Çawa şertên paşa tev bi cî anî?” û dê bixwaze li min binêre. Nehêle

li min binere. Bigirî û bêje “Xelqê malik li min mîrat kir, kurê min çavînokî kirine.” Potikekî binixwimîne li ser min û bêjê “Nexweş e.” nehelê min bibîne.

Diya wî dibêje:

- Kurê min, ka ezê çewa nehêlim li te binêre?

Mîrza Mihemed dibêje:

- Dadê, tu bi ya min bike û nêhêle, bila li min nenêre.

Diya wî dibêje “Baş e”. Diçin bûka xwe tînin. Lê nabin qesra kurê xwe, tînin mala xwesûya wê, odeya feqîriyê. Bûkê datînin li wê derê. Porspî jî pê ra ye, dibêje:

- Ka ez zavê bibînim. Zave gelo çawa ye?

Diya zavê dibêje:

- Uuuu! Ez nikarim wî nîşanê te bidim. Wî hevqas şertên giran bi cî anî, xelqê ew çavînokî kir. Me jî potikek avêtiye li ser. Ez qurbana we bim, potikê ji ser hilnedin.

Pîştî vê gotinê porspî dinêre nikare potikê ji ser hilde û zava bibîne. Dibêje:

- Nexwe ezê herim mala xwe.”

Rebenê dizivire mala xwe û diçe. Dê û bavê Mîrza Mihemed, wî datînin ser dolabê. Û jî bûkê ra dibêjin:

- Keça min! Tu xêr hatî, ser serê me û çavê me ra hatî. Lê belê em ji te ra bêjin keça min, bi Xwedê şîva me tune ye û malê me jî tune ye. Ew qetek mersîka me ye. Ev e tu halê me dibîni. Em malek feqîrin. Ku heger xewa te hat keça min, tu xwe ba xesû û xezûrê xwe dirêj bike û razê. Û heger xewa te jî nehat, tu bi qîma xwe yî. Mêrê te jî qetek goşt e, ne însan e. Dest û piyê wî jî tune ne. Tu bi qîma xwe yî. Dixwazî bimîne, dixwazî jî here mala bavê xwe.

Ser vê xeberdanê qîzik dibêje:

- Na, bi qîma min e. Ev, qedera Rebbê Îzzetê li ser eniya min nivîsandiye û min ev qeder qebûl kiriye. Ez naçim.

Xesûya wê, keçikê diecibîne û dibêje:

- Bila keça min. Nexwe Xwedê we li hev bimbarek bike.

Xesû û xezûrê wê, diçin ser ciyê xwe û radizên. Piştî diya wî radize Mîrza Mihemed qevdek mifte davêje erdê û dibêje:

- Rahêje wan em herin qesra xwe.

Qîzik radihêje wan miftan û dikeve pêşiya wî, Mîrza Mihemed jî mîna parçekek goşt dike şep şep û wek pisîkê dide pê keçikê û diçin qesrê. Wexta diçin oda xwe cilên li ser xwe derdixe. Mîrza Mihemed dibe xortekî ewqas delal ku ne min dîtiye û ne jî hûn jê bawer dikin, hingî zilamekî delal jê dertê. Ji jina xwe ra dibêje:

- Keçê, ji min ra qehweyekî çêke. Lê hay jê hebe, bila nefûre. Bifûre ezê ji destê te herim, dê perî werin û min bibin.

Keçik dibêje:

- Na na, ezê nefûrînim, ezê hay jê hebim.

Qîzik diçe ku qehwê çêke. Datîne li ser agir. Lêbelê rebenê ji ber ku difikire çawa qetek goşt bûye xortek delal şaş maye. Di nav vê kelecana û şaşmayînê da hay jê namîne û tipek qehwa wê difûre. Hema pêriyek destê xwê di pacê ra dirêj dike, dest davêje Mîrza û wî dikişîne û dibe. Qêrîn bi keçikê dikeve û pey dikeve. Mîrza hawar dike û destê xwe davêje pora qîzikê û serkeziya wê ya zêr dimîne destê wî da û pêrî Mîrza dibe û diçe. Tiştê ji destê qîzikê nayê û tenê di hundir da dimîne. Ev keçik, heta sibe lê dide ji xwestiyê xwe ra digirî; lê xwestî diçe. Fam dike ku xwestî (Mîrza Mihemed) jî pêrî bû, yê ji me çêtir bû û ji wê parça sêvê çêbûbû. Lewra ku ji parçeyek sêvê çêbûbû, ew pêriya ew revandî jî diya wî bû.

Dibe sibe, qîzik vedigere mala bavê xwe û jê ra dibêje:

- Bavo, min divê tu xurcek zêr bidî min, min bibî pora min wekî ya zilama bibirî û cilên zilama li min bikî. Ezê herim xanekê li ser heft rêya çêkim. Kî were, bila meselekî ji min ra bibêje. Ka mesela Mîrza Mihemed ji min ra nabêjin gelo, ez bigihîjimê dîsa.

Bavê wê xurcek zêr didiyê, porê wê dibire û destek cilên zilama lê dike, li ser heft rêya xanekê dide çêkirin. Kesên tîn û diçin meselekî jê ra dibêjin, lêbelê kesek mesela merê wê jê ra nabêje. Rojekî li cîkî zêwekî/mewlûdê didin; lê xwarina wan şor e. Keçelokek û bavê xwe jî hene, ji nanê wê mewlûdê dixwin, ji ber ku şor e tî dibin. Dinêrîn jinikek ji wê da tê û meşkek av li piştê wê ye. Ew jinik jî diya Mîrza Mihemed a pêrî ye. Meşka jinikê qul e. Bavê wî jî diçe xanê ku meselekî bibêje, keçelok devê xwe dixwe wê qulê, her jê avê vedixwe heta ku digihîjin derê şikeftêkî. Keçelok dikeve nava şikeftê. Dinêre di nava menzelekî sê qeryole hene. Du qeryole bêperde ne, yek perdekirî ye. Dikeve nava ya perdekirî û xwe vedişêre. Bixwe bixwe dibêje:

- Gelo ev şikeft vala ye, ev qeryole tê da çi dikin? Di vir da meseleyek heye, ka ezê di vir da çi bibînim?

Dibe êvar, dibîne ku sê kevok tîn. Du heb, xwe datînin li ser wan qaryoleyên bêperde, yek jî xwe datîne li ser wê ya ku keçelok nav da ye. Wexta ku kevok çav bi keçelok dikeve dibêje:

- Lawo keçel, tu kî yî û li vir çi dikî? Ma tu li mirina xwe digirî? Diya min bi te bihese dê serê te hilke.

Ew jî dibêje hal û mesele ev e:

- Yekî mewlûd dabû û xwarina wî şor bû. Ez tî bûbûm û pey diya te ketim, hatim vê şikeftê.

Mîrza Mihemed jê ra dibêje:

- Zûka xwe hazir bike em te ji vir derxin, hê ku diya min bi te nehesiyaye.

Mîrza Mihemed diçe cem diya xwe ya pêrî û jê ra dibêje:

- Dadê, ji min ra xwarinek xweş û zahf çêke bîne, ez westiya me û birçî me.

Diya wî diçe xwarinê hazir dike û tê. Dema tê cem kurê xwe dibêje:

- Kurê min, bêhna însanan ji vir tê!

Mîrza Mihemed jî dibêje:

- Dadê, ez çûme nav însanan, lewra bêhna însanan ji min tê. Kes li vir tune ye.

Diya wî diçe. Piştî diya wî diçe, kevçiyekî li xwarinê dide, pişt ra jî dide keçelok. Keçelok dixwe, dibe hukmê nîvê şeve. Mîrza Mihemed, serkezîka jina xwe davêje ser çavê xwe digirî û digirî û digirî... Heta xew ve diçe. Keçelok ji xwe ra dibêje:

- Gelo ev zilam ji bo çî digiriya?

Keçelok serê xwe ji pişt perdê derdixe û lê dinêre serkeziyek li ser çavên wî ye û raza ye. Fam dike ku Mîrza Mihemed ji xwediyê vê serkeziyê ra digirî. Dema dibe şeveq Mîrza deng li wî dike û dibêje:

- Keçelok rabe. Hê diya min ji xew ranebûyî divê em te ji vê şikeftê derxin. Yan jî diya min ewê serê min û te hilke.

Çawa wî ji şikeftê derdixe rast û rast berê xwe dide xana paşê dayî çêkirin. Diçe hizûra paşa û meselê ji serî heta binî jê ra dibêje. Paşa ciyê şikeftê jê dipirse û dibêje:

- Qurban ev şikeft li ku derê ye? Me bibe wê derê. Tu me bibî wê şikeftê, ev xan û xurcika zêran tev ji te û bavê te ra ne. Bes tu min bibî wê şikeftê û ez di bin wê qeryoleyê da wî zilamî bibînim.

Keçelok dikeve pêşiya wan û wan dibe wê derê. Wexta ku çavê Mîrza Mihemed, bi keçelok dikeve jê ra dibêje:

- Keçelok, mal nemîrat, ma min doh te ji vê derê xilas nekir. Tu dîsa hatî çî?

Keçelok dibêje:

- Ez ne tenê me. Hevalê min jî bi min ra heye vê carê.

Mîrza Mihemed dibêje:

- Hevalê te kî ye?

Keçelok dibêje:

- Paşa ye.

Mîrza Mihemed dibêje:

- Ka bila serê xwe derxe ez wî bibînim.

Paşa, serê xwe derdixe. Çawa ku Mîrza çav bi paşa dikeve wî nas dike û dibêje:

- Te ev paşa ji kuderê anî?

Keçelok dibêje:

- De wa ye min anî.

Dîsa di nava şikeftê da xwe vedişêrin û piştî diya wî radize bi hev ra direvin û diçin. Digihîje jina xwe. Qîzik jê ra dibêje:

- Mîrza Mihemed, hê şeveq nedayî û diya te bi me ne hesayî em ji vir biçûna malê, baş bû. Ewê serê me herduyan jî hilke. Em herin.

Mîrza Mihemed, gustîla di tiliya xwe da rast û çep badide, du heb îfrîtê cina jê derdikevin. Cin, ji Mîrza Mihemed ra dibêjin:

- Mîrza Mihemed, te dinya xirab divê yan ava divê?

Mîrza dibêje:

- Min dinya ava divê, em û hûn nava wê dinyaya ava da bin. Lê belê divê hûn du hespan ji min ra hazir bikin, yek ji bayê be, yek ji biruskê be.

Cin, hema du hespê ew dixwaze hazir dikin. Li yekî ew suwar dibe û ya di jî jina wî û dajon. Wusa dajon, wusa dajon, ku heta diya wî negihîje wan ew bigihîjin qesra xwe. Diya wî, dinêre ku Mîrza Mihemed direve, dikeve pey wan. Mîrza Mihemed, newêre xwe bizivîrîne ku li paş xwe binêre. Ji keçikê ra dibêje:

- Ka pişt xwe binêre diya min nêz e yan dûr e?

Keçik, li pişt xwe dinêre ku diya wî hindik maye bigihîje wan. Mîrza Mihemed, zûka gustîla xwe badide û her du hespan dike parêz¹, jin a xwe dike petêx û xwe jî dike mirovek pîr. Diya wî wan winda dike û tê cem wî kesê pîr. Wî nas nake. Jê dipirse û dibêje:

- Parêzvano! Xwedê û pêxember ji te razî be, du suwaran vir da dihatin, kuve çûn, te ew li van deran nedîtine?

Mîrza, mîna mirovekî guhgeran bersiva wê dide:

- Wellehî jinxalê! Zebeş û petêx hê nû çêbûne. Bi şeşa jî hene, bi hefta jî hene. Jinik dibêje:

- Wîîî! Min ew ne pirsî. Ez pirsra du suwaran ji te dikim.

Parêzvan:

- Tu bikirî bikire, nekirî nekiere!

Diya wî vedigere şikefta xwe. Mîrza û jina wî dîsa li hespên xwe suwar dibin û dajon û dajon û dajon. Diya wî fam dike ku parêzvanê ku li ser rê dîtî Mîrza Mihemed e û ew hatiye xapandin, bi hêrs dîsa pey wan dikeve. Bistekî diçin, Mîrza Mihemed dîsa ji jina xwe ra dibêje:

- Ka li pişt xwe binêre, diya min pey me ye yan na?

Keçik paş xwe dizivire dinêre. Dibîne ku diya wî zahf nêzikî wan bûye. Mîrza dibîne ku wê bigihîje wan, herdu hespan dike rez, jina xwe jî dike goşiyek tirî, xwe jî dike rezvan û li ber rez disekine. Dema diya wî wan wunda dike tê cem rezvan û pirsra herdu suwaran ji wî dike. Dibêje:

- Rezvano! Xwedê û pêxember ji te razî be, mêrek û jinek virda derbas bûn, te nedît?

1 Parêz: Bîstanê zebeş û petêxa. Parêzvan: Kesê kû zebeş û petêxa diçine.

Rezvan dibêje:

- Wellehî jinxalê! Tirî nû çêbuye, kilo bi deha jî heye, pêncê jî heye.

Jinik dîsa dibêje:

- Ma lawo ez tirî dipirsim? Ez pîrsa herdu suwaran ji te dikim.

Rezvan dîsa wekî mirovekî guhgiran dibêje:

- Tu bikirî bikire, nekirî nekire jinxalê.

Jinik, digirî û dîsa vedigere şikefta xwe. Mîrza û jina xwe jî wek carên din li hespên xwe suwar dibin û dajon. Yek ba ye, yek jî birûsk e. Piştî demekî diya wî disa fam dike ku hatiye xapandin, li pey wan dikeve. Qasê bistekî Mîrza Mihemed diçe, dîsa ji jina xwe dipirse:

- Keçê hermet, ka binêre diya min li pey me ye yan na?

Keçik li pey xwe dinêre ku hindik maye destê diya wî bigêhêje wan. Keçik dibêje:

- Mîrza Mihemed, destê diya te hema maye bigêhêje dûvê hespan. Ha bigire, ha bigire!

Hema lez û bez Mîrza herdu hespan dike du tayê spîndarê, xwe û jina xwe jî dike du heb mar. Xwe ji serê daran heta binê qurmê daran dipêçin, serê xwe jî datînin ber piyê diya Mîrza. Lê belê vê carê diya wî wan dibîne ku xwe zivirandine suretekê din. Bang li wan dike:

- Bi Xwedê min hûn dîtin. Nexwe carên di jî ew rez û parêz hûn bûn. Ev mar jî hûn in. Xwe bikin însan û derkevin pêş min. Bûkê! Heger tu wekî lawê min bî û layiqê kurê min bî, hûn li hev pîroz û bimbarek bin. Lê tu ne layiq bî ezê serê we herduyan jî jê bikim.

Ew jî xwe dîkin sûretê însana û derdikevin pêş wê. Jinik çawa çav bi bûkê dikeve, zahf keyfa wê jê ra tê. Dibîne ku ji kurê wê delaltir e, ne jê kême û herdu jî layiqê hev in. Dibêje:

- De herin, ji hev ra pîroz û bimbarek bin.

Jinik, dev ji wan berdide û diçe mala xwe. Ew jî vedigerin qesra xwe û daweta xwe dîkin. Li hev şad dibin.

Çîroka me çû nav deviya, rehmet li dê û bavên me hemûya.

2.2. Nirxandina Çîroka Mîrza Mihemed Gor Rêbaza Binyadgerî ya Propp

Li gorî Propp, dibe ku çîrok her gav ji yek rûdanê neqewimin. Hin çîrok wekî hev-girtina ji yekê zêdetir rûdanan pêk tên. Di rewşên wiha da, berî ku rûdana yekem di çîrokê da biqede, rûdana duyemîn dest pê dike û çîrok bi heman kiryarê berdewam dike. Di rewşên wiha da, fonksiyon têne dubare kirin (Propp, 2001, r. 122-123). Çîroka Mîrza Mihemed û Keça Paşê jî ji du zîncîreyê rûdanê pêk tê. Ji destpêkê heta keça paşê Mîrza Mihemed ji şikeftê, ji destê dayika pêrî xilas dike yek zîncîreya rûdanê ye. Reva ji dayika pêriyê heta dawiyê jî rûdana duyemîn e. Ji ber vê yekê jî emê çîrokê gor van zîncîreyê rûdanan, ser du beşan binirxînin:

I. Zincîreya Rûdanê ya Yekemîn

1. Zilamekî gavan dibîne ku sêvek li ser rûyê avê diherike. Piştî ku ew û jina wî her yek parçeyekî dixwin, jina wî ducanî dibe. Mîrza Mihemed wek parçeyek goşt tê dinyayê (Pênase: rewşa destpêkê, nîşane α).

Beşên destpêkê yên çîrokan, ne fonksiyon in; di vê beşê da endamên malbatê têne nasandin, an jî navê leheng û rewşa wî tê vegotin (Propp 2001, r. 45). Di çîroka me da, di vê beşê da malbata leheng tê nasandin û çêbûna leheng tê vegotin.

2. Kur, ji bavê xwe dixwaze ku here keça paşê ji wî ra bixwaze, bav ji malê derdikeve û diçe qesra paşê (Pênase: dûrketin, nîşane β^1).

Ji ber ku ew figurê ku ji malê dûr dikeve bav e, ev beş bi guhertoya fonksiyonê "B¹" (Dûrketin, dikare ji hêla kesekî ji nîfşa mezinan ve jî pêk bê) ra têkildar e.

3. Bav diçe keçikê dixwaze, sê şertên ku paşê daniye ber wan tînin cî û keçikê distînin (Pênase: motîvasyon, nîşane Gdl).

4. Bavê Mîrza Mihemed ji keçikê ra dibêje ku kurê wî ne bi rastî kesek e, parçeyek goşt e. Heger ve yek ne bi dilê wê be, ew dikare vegere mala bavê xwe (Pênase: hêmanên girêdanê, nîşane §).

5. Mîrza Mihemed, şeva dawetê ji keçikê dixwaze ku jê ra qehweyekê çêbike; lê belê şîretê lê dike ku dema qehwe çêkir divê nefûrîne. Ger yek çilkek jî jê bifûre wê tofanek were serê wan (Pênase: qedexe, nîşane γ).

Herçiqas, qedexe ji bo Mîrza Mihemed nebe jî di rewşa bînpêkirina qedexeyê da, berpirsyarê encama qedexeyê leheng bi xwe ye. Bi gotineke din ev qedexe, ji bo pêşîlêgirtina astengiyên ku dê derkevin pêşîya leheng hatine danîn. Tiştê hatiye qedexekirin, bi gelemperî pey hêmanên dûrketinê ye, lê ne pêwîst e ku bi hev ve têkildar bin. Ji ber vê yekê jî hêmanên dûrketinê bi temamî serbixwe ne (Propp 2001, r. 46). Wekî ku di çîroka me da jî tê dîtin, qedexe bi tevahî ji hêmana dûrbûnê serbixwe ye. Beriya hêmana qedexekirinê rewşeke dilxweşiyê heye. Ev rewş, nîşana ewrên tarî yên nexuyayî ye ku li ser serê malbatê cih digirin (Propp 2001, r. 46). Ji ber vê yekê qedexe, nîşana dawîlêhatina şadiya ku leheng bi dest xistiyê ye. Ev qedexe, di çîroka me da jî heye û di qonaxa berevajîkirina şadiya ku hatiye bi destxistin e. Fonksiyona qedexeyê û bînpêkirina qedexeyê, di çîrokan da bi hev ra hêmanên yekaheng pêk tîne.

6. Ji ber ku keçikê, Mîrza Mihemed wek parçeyek goşt dizanîbû, dema ew ji wî goştî û ji binê cil û bergan wek zilamekî pir qeşeng derdikeve keçik matmayî dimîne. Qehweyê difûrîne (Pênase: bînpêkirina qedexeyê, nîşane δ).

Di vê beşa çîrokan da kesekî êrîşkar an xerab derdikeve holê û erka wî ya sereke ew e ku aramiya malbatê xera bike an jî bêbextiyê bike. Bi gotineke din ev beş, beşa ku kesên êrîşkar tevî bûyerê dibin e (Propp 2001, r. 47). Di vî warî da ew, beşa çalakiyê ya çîrokê ye.

7. Keçik qehweyê difûrîne û dayika pêrî ku rola êrîşkar dilîze, derdikeve holê û Mîrza Mihemed direvîne (Pênase: revandina kesekî, nîşane A¹).

8. Dayika pêrî, Mîrza Mihemed dibe di şikeftê da hepis dike. (Pênase: Êrîş-

kar kesekî li cihekî kilît dike an zindan dike, nîşane A¹⁵).

9. Keçik, vedigere qesra bavê xwe, derbarê mêrê xwe da tiştê qewimiye yek bi yek ji bavê xwe ra dibêje. (Pênase: bi awayên cuda belavbûna nûçeyên xerabiyê, nîşane B⁴).

10. Keçik daxwaza çêkirina xanekê ya li ser devê heft rêya dike. Da ku ew ê ji kesên ku dê li vê xanê bimînin vegotina çîrokekê bixwaze. Keçik bi vê şewazê hêvî dike ku derheqê mêrê xwe da agahiyekê bi dest bixe. (Pênase: çalakiya dijber, nîşane C).

Herçiqas ev fonksiyon di bin “C” çalakiya dijber da were nirxandin jî em dikarin vê beşê di bin fonksiyona lêpîrsînê da jî nîşan bidin. Ya rast, di fonksiyona lêpîrsînê da êrîşkar ku agahdariya berhev dike. Lêbelê, Propp diyar dike ku carinan ev rewş berovajî bibe û dikare ji hêla kesên din ên navbeynkar an jî ji hêla mexdûr bixwe ve li dijî êrîşkar agahî werin berhevkirin (Propp 2001, r. 48). Di çîroka me da, ji bo ku mêrê xwe bibîne û ji destê pêriyê xilas bike ji aliyê keça paşa ve karê lêpîrsînê tê kirin. Ji ber vê yekê, em dikarin vê beşê di bin varyanta “ε³” da jî nîşan bidin. (Di hin rewşên cihêreng da, lêpîrsînê tê dîtin ku ji hêla kesên din ên navbeynkar ve tê kirin).

11. Xan, tê çêkirin û keça paşê -bi hêviya ku derheqê mêrê xwe da agahiyekê bi dest bixe- ji her kesê ku li xanê dimîne daxwaza gotina çîrokekê dike (Pênase: agahî berhevkirin, nîşane Ç).

Herçiqas fonksiyona berhevkirina agahdariya gelemperî bi rêbaza pîrs û bersivê be jî (Propp 2001, r. 48), ew di çîroka me da bi rengêkî cuda tê xuya kirin. Wusa xûye dike ku agahî piştî demeke nediyar ji nişka ve tên girtin. Di çîrokan da ya sereke ew e ku meriv bigihîje bersivê. Di çîroka me da jî agahdariya derheqê leheng da dê piştî demekê ji hêla zarokekî ve tê peyda kirin.

12. Zarokek, di mewlûdekê da piştî xwarina şor pir tî dibe. Dema ku berê xwe dide xanê di rê da rastî jinekê tê. Li ser milê jinikê meşka avê heye û qul e. Kurik, devê xwe dixê meşke. Hem ava xwe vedixwe û hem jî dimeşe. Bi vî rengî tî ber devê şikeftê û bi dizîka dikeve şikeftê. Xwe li wir vedişêre (Pênase: hêmanê girêdane, nîşane Ş).

13. Zarok tî, xwe dixê nav nivîna nûxaftî û xwe vedişêre. Bi şev, Mîrza Mihemed di şiklê kevokê da tî û li ser nivîna xwe dadikeve. Ew, wî zarokî dibîne û pîrsan jê dike. Dûra dibêje ku eger diya min te bibîne dê te ceza bike (Pênase: alîkar, silav dide leheng û pîrsa jê dike, nîşane D²).

Di çîroka me da ev fonksiyon, beravajî ye. Gor Propp, pîrsa alîkar dike; lê di çîroka me ne alîkar lê leheng ango Mîrza Mihemed, zarok dibîne û pîrsan jê dike. Ev fonksiyon, piştî ku êrîşkar cil û bergê xwe diguherîne û dikeve şiklekî nû dest pê dike (Propp 2001, r.49). Di çîroka me da jî di destpêka fonksiyonê da ne êrîşkar, leheng şiklê xwe diguherîne. Ew wek kevok tî nav şikeftê û bi zarokê ku di bin nivînê da veşartî ra rû bi rû dibe. Êrîşkar, di rewşa kesê ku tî xapandin da ye.

Zarok, dixwaze ji şikeftê derkeve. Mîrza Mihemed biryar dide ku bi dizî kurik ji şikeftê derxîne. (Pênase: girtî ji leheng dixwaze ku wî xilas bike, nîşane D⁴). Di

çîroka me da rewş berovajî rêgeza Propp e. Ne leheng (kesê/a girtî) lê alîkar hevceyî alîkariyê ye.

14. Dema diya wî jê ra dibêje ku “ez bêhna mirovan distînim”, Mîrza Mihemed jî dibêje ji ber ku tevahiya rojê di nava mirovan da ye bêhn ji wî tê (Pênase: xapandin, nîşane η). Di çîroka me da êrişkar, leheng naxapîne. Berevajî vê yekê leheng, êrişkar dixapîne.

15. Kurik, bi alîkariya Mîrza Mihemed ji şikeftê xilas dibe. Diçe xanê û tiştê ku dîtiye ji paşê û keça wî ra dibêje (Pênase: leheng, girtî rizgar dike, kesên cihêreng bi dîlxwazî xizmeta leheng dike. Nîşane: F⁹ û nîşane E⁴).

16. Paşa û keça xwe zarok jî digrin ba xwe û tên şikeftê. Mîrza Mihemed bi dizî ji şikeftê derdixin û dibin xanê (Pênase: çûyîn, nîşane ↑).

Propp, diyar dike ku rêwîtiya lehengê lêger û lehengê fedakar cuda ye û lehengê fedakar bêtir were xurt kirin û bibe revîn (Propp 2001, r. 59). Di çîroka me da, lehengê qurbanî bi wergirtina alîkariyê ji cihê ku lê girtî ye direve.

17. Keça paşê, Mîrza Mihemed jî şikeftê derdixe (Pênase: xilaskirina zindanî, nîşane K¹⁰).

18. Mîrza Mihemed û jina xwe, digîhîjin hev û vedigerin mala xwe (Pênase: veger, nîşane ↵).

II. Zîncîreya Rûdanê ya Duyemîn

19. Dayika pêrî, ferq dike ku Mîrza Mihemed ji şikeftê reviyaye. Bi hêrs dikeve pey wan. (Pênase: xirabî, nîşane A).

20. Mîrza Mihemed, dibîne ku diya wî li pey wan tê. Ew û keça paşê direvin. (Pênase: çalakiya dijber, nîşane C).

21. Dema gustîla xwe çep û rast dizivirîne, du cin ji gustîla Mîrza Mihemed derdikevin (Pênase: yekemîn fonksiyona alîkar, nîşane D).

Gor rêbaza Propp, alîkar di nava çîrokê da dûbare dikare derkeve holê û carek din jî alîkariya leheng bike. Di çîroka me da jî her cara ku Mîrza Mihemed ji diya xwe direve, cinên alîkar ji gustîlê derdikevin û alîkariya wan dikin.

22. Cin, pirsan ji Mîrza Mihemed dikin û dibêjin “em ava bikin yan xera bikin?” (Pênase: azmûn, nîşane D¹).

23. Mîrza Mihemed, dibêje “Ava bikin.” Ev bersiv, ji bo cina bersivek erênî ye. (Pênase: azmûna serkeftî, nîşane E¹).

24. Dema Mîrza Mihemed bersiva rast ya pirsên cinan dide, cin du hespên ku bi leza ba û birûskê ne didin wî. (Pênase: dîyarîkirina tiştêkî efsûnî ya ji bo leheng, nîşane F).

25. Mîrza Mihemed û jina xwe li hespan siwar dibin. Hesp, wan difirînin û ji xetereyê bi dûr dixin. (Pênase: li asîman firandin, nîşane G¹).

26. Dayika pêrî jî bi firîne pey wan dikeve û dixwaze wan bigire. (Pênase: pevçûn bi kesên xirab ra, nîşane H).

27. Pey wan difire û dixwaze xwe bigîhîne wan. (Pênase: nobedar, pê wan difire, nîşane Pr¹).

28. Dayika pêrî, pey Mîrza Mihemed dikeve, dixwaze wî ji ber revîna ji malê (şikeftê) ceza bike, dîsa pê bigire û wî bîne şikeftê. (Pênase: nobedar yê sûcdar dixwaze, nîşane Pr²).

29. Mîrza Mihemed û jina xwe, ji bo ku ji dayika pêrî xilas bibin bi lez û bez difirin, ji wir dûr dikevin. (Pênase: reva bi lez, nîşane Rs¹).

30. Leheng ji bo ku ji êrîşkar birevin, şiklên tirî, rezvan, daran û maran digirin. (Pênase: dema leheng direve ji bo nênskîrîna şiklê tiştê digire, sembol Rs³).

31. Dayika wî, ji bo wan bi dest bixe ji kesên derdorê dixwaze malûmatan belav bike (Pênase: êrîşkar derheqê qurbanî da agahî belav dike, nîşane Ç).

32. Diya wî ji Mîrza Mihemed ra dibêje, ger keçik jî bi qasî te bedew be, ew ê destwerdana wan neke, an na ewê herduyan jî ceza bike. (Pênase: karekî giran, nîşane M).

33. Mîrza Mihemed û jina xwe, ji nû ve dikevin şiklê mîrovan (Pênase: şikil guhertin, nîşane T).

34. Diya wî dibîne ku keçik jî bi qasî kurê wê bedew e, ji wan ra bextewariyê dixwaze (Pênase: bicîhanîna peywîra giran, nîşane N).

35. Dayika pêrî, wan li wir dihêle û diçe şikefta xwe (Pênase: têkbîrîna êrîşkar, nîşane U).

36. Mîrza Mihemed û keçik bi kêfxweşî vedigerin qesra ku şeva dawetê terikan-dibûn. (Pênase: zewac, nîşane w^o).

Di vê çîrokê da bîyî fonksiyonên destpêkê 17 fonksiyon hatin tespîtîkirin. Wekî ku li jor hatiye behs kirin, dibe ku 31 fonksiyonên ku Propp destnîşan kirine di her çîrokê da neyên dîtin. Lê di çîrokan da rêza van fonksiyonan qet naguhere. Hemû fonksiyon di çîroka me de tune ne. Lê rêzên fonksiyonan -wekî ku Propp diyar kirine- nehatiye guhertin û her fonksiyon li gor rêbaza Propp rêz bûye. Sedema vê jî ew e ku weke ku di gelek çîrokên din da jî tê dîtin, dema ku leheng ji kesên ku li pey wî diçin xilas dibe, çîrok naqede. Êrîşkar cara duyemîn xuya dibe û xirabî dubare dibe. Ev yek, weke destpêka çîrokê, destpêka vegotîneke nû diafirîne.

Dema ku em rêza fonksiyonên çîroka xwe bi nîşaneyan tînin ba hev, rêzenîşanek weha derdikeve holê:

Zincîreya Rûdanê ya Yekemîn: $\alpha \beta^1 \text{Gd}1 \text{ } \S \gamma \delta \text{A}1 \text{A}15 \text{B}4 \text{C} \zeta \text{ } \S \text{D}2 \text{D}4 \eta \text{E}4 \text{F}9 \uparrow \text{K}^{10} -$

Zincîreya Rûdanê ya Duyemîn: A C D D¹ E¹ F G H Rs¹ Pr¹ Pr² Ç M T N U W⁰

Her heft qadên çalakîyê ji bilî sî û yek fonksiyonên ku ji hêla Propp ve wekî fonksiyonên hevpar hatine tespîtîkirin, dibe ku di her çîrokê da nebin. Lê belê, wusa xuya dike ku ev heft qadên çalakîyê jî di çîroka me de hene. Di çîroka me da çalakî wiha ne:

1. **Qada çalakîyê ya êrîşkar (an kesê xerab):** (A), (H), (Pr). Di çîroka me da du fiğurên êrîşkar derdikevin pêş me û fiğurê dayikê zêdetir derdikeve pêşîye. Çalakîya wê ya yekem ew e ku dema qehwe difûre ji pacê re dikeve hundir, Mîrza Mihemed di-

gire û dibe. Ev çalakî, di çîrokê da destpêka nebaşiyê ye. Di seran sera çîrokê da dike-ve navbera herdu evîndaran û nahêle ku ew bigihîjin hevûdu. Diya Mîrza Mihemed, wî dike şiklê kevokekî û di şikeftê da digire. Ew, seranserê çîrokê evîndaran dişopîne û hewl dide ku pêşî li hewildanên evîndaran bigire ku careke din negihîjin hevûdu. Kesê xerab ê duyemîn jî pîreka porspî ye ku şeva dawetê bi keçikê ra şandibûn qesrê. Ew, bi israr dixwaze zava (Mîrza Mihemed) bibîne. Lê Mîrza Mihemed jî diya xwe hişyar dike da ku nehêle pîreka porspî li wî binêre. Herçiqa zirara ku pîreka porspî dikare bike ne diyar e û nikare bigihîje armanca xwe jî, ew dîsa jî wekî figurê xerab a çîrokê tê hesibandin. Di çîrokan de, êrîşkar du caran tê dîtîn, û cara pêşî ew ji nişka ve xuya dike (Propp 2001, r. 111). Bi rastî jî di çîroka me da pêriya ku rola êrîşkar dilîze, di şeva dawetê da ji nişka ve derdikeve holê û leheng ji pacê direvîne.

2. Qada çalakiyê ya bexşkar (an pêşkêşvan): (D), (F). Di çîrokê da tiştê ku bi ef-sûn (sêhr) e gustîla Mîrza Mihemed e. Lê nayê zanîn ka ev tişt çawa hatiye bidestxis-tin. Dema hewce bike li ser tiliya leheng amade ye û gava çep û rast bizivire du cin jê derdikevin. Ev cin, bersivên ku li xweşiya wan diçe ji Mîrza Mihemed dibihîzin. Li ser vê yekê ji bo ku ew ji diya xwe bireve û xilas bibe du heb hespên ku di leza ba û birûskê ne didin leheng. Herdu cin, xwediyê xusûsiyetên erênî ne. Kesa din a di qada çalakiyê ya bexşkar -ango pêşkêşvan- da jî figura bi navê Sitîxan e. Ew, mijara pêkanî-na daxwazên (şert) bavê keçikê de ji leheng ra dibe alîkar. Piştê daxwaza bicihanîna her şertî, bavê Mîrza Mihemed diçe ser kaniyê û bang li Sitîxanê dike. Sitîxan jî her car qutiyekê bi rêya avê dişîne û bi vî awayî alîkariya leheng dike.

3. Qada çalakiya alîkar: (G), (Rs), (T) û (K). Dê û bavê Mîrza Mihemed û Sitîxan di çîroka me da kesên ku alîkar in. Bav, li ser daxwaza wî diçe keça paşê ji kurê xwe ra dixwaze, her carê şert û mercên ku dane Mîrza radigihîne û şertên ku hatine dayîn bi cî tîne. Cî hatina van şertan da rola giring ya Sitîxan'ê ye. Sitîxan, her car bi sandoqan şerta tîne cih.

4. Qada çalakiya keybanûyê (kesa ku dihat xwestin) û bavê wê: (C), (K) û (W). Piştî ku Mîrza Mihemed ji aliye diya xwe ya rastîn a ji dinyaya pêriyan ve hate revandin, keçik bi alîkariya bavê xwe li rêyekê digere da ku derbarê aqûbeta Mîrza Mihemed de agahiyekê bistîne. Bi vê mebestê ew -bi alîkariya bavê xwe- xanekê dide çêkirin û dixwaze li serpêhatî û çîrokên mêvanên xanê nîşaneyekê ji şopa Mîrza Mihemed bibîne. Di çîroka me da bavê keçikê di du qadên çalakiyê da derdikeve pêş me. Paşa, berê şertên giran datîne ber zavayê misteqbel -Mîrza Mihemed- û piştê jî ji bo dîtina lehengê winda (Mîrza Mihemed), daxwazên keça xwe bi cî tîne û jê ra dibe alîkar.

5. Qada çalakiya şander: (B). Di çîroka me da zarokê belengaz di nav qada çalakiya şander da ye. Piştî ku bi alîkariya Mîrza Mihemed ji şikeftê direve, diçe xanê û her tiştê ku dîtiye û bihîstiye ji paşa ra dibêje. Piştê ew, paşa û keça wî bi hev ra vedigerin û Mîrza Mihemed ji şikeftê -ku li wir dîlgirtiyê diya xwe ye- xilas dikin.

6. Qada çalakiya leheng: (C↑), (E), (G), (K), (M), (N) (U) û (W) Lehengê çîrokê, Mîrza Mihemed e. Hemû şert û mercên paşê pêk tîne û bi keça wî ra dizewice. De-

mekê ji neçarî ji jina xwe dûr dimîne. Lê piştê bi alîkariya cinan, ew dîsa digihîje evîndara xwe.

7. Qada çalakiya lehengê sextekar: Ji ber ku di çîroka me da lehengê sexte tune ye ev qada çalakiya lehengê sexte jî tune ye.

Encam

Li gorî rêbaza binyadgeriyê ya Propp, vekolîna çîroka Mîrza Mihemed û Keça Paşê bi zelalî avahî û fonksiyonên çîrokê radixe ber çavan. Di çîroka Mîrza Mihemed û Keça Paşê da, piraniya fonksiyonên ku Propp pênase kirine, bi heman rêzê têne dîtîn. Lêbelê, hin fonksiyonên ku Propp diyarkirine di çîroka me da nînin. Ev xebat dide xuyakirin ku di vê çîrokê da ji bilî fonksiyona amadekariyê ji 31 fonksiyonên ku Propp destnîşan kirine 17 fonksiyon hene. Hin ji van fonksiyonan di çîrokê da li gorî varyantên ku ji hêla Propp ve hatine destnîşan kirin jî hene. Gor rêbaza Propp, dibe ku di her çîrokê da fonksiyon ne temam bin, lê gor rêbaza wî rêza fonksiyonan qet naguherin. Di çîroka ku di vê lêkolînê da hatiye nirxandin da hat dîtîn ku du zincîreyên rûdanê hene. Ji xeynî hêmanên amadekariyê, her du zincîreyên rûdanê da jî fonksiyonên çîrokê, li gorî rêza ku ji hêla Propp ve hatiye destnîşankirin têne rêz kirin.

Ji ber ku çîroka me ji du zincîreyên rûdanê pêk tê, hin fonksiyonên navîn piştî heft fonksiyonên pêşîn kêmanê mane û hin fonksiyon jî hatine dubare kirin. Sedema vê dubarebûnê ew e ku leheng ji êrîşkar xilas dibe lê çîrok bi dawî nabe. Di çîrokê da êrîşkar, cara duyemîn derdikeve holê û dubare xerabiyên dike. Di vî warî da dúbarebûna xerabiyê bi heman rengî an jî bi regekî din di çîroka Mîrza Mihemed û Keça Paşê da xêzeke diafirîne. Çîrok li ser du zincîreyên rûdanê yê serbixwe pêş ketiye. Cudahiyên di navbera van her du rûdana da bi tevahî teza Propp ya di derbarê rêza fonksiyonan da piştrast dike. Rêzek diyar, di rêza fonksiyonan da hem di zincîreya rûdana yekem û hem jî ya duyem da bi zelalî tê dîtîn. Lê belê, herçiqas çîroka ku em dinirxînin ji du zincîreyên rûdanê pêk hatibe jî hemû fonksiyon tê da nayên dîtîn. Ev rewş, derdixe holê ku modela binyadgeriya Propp tewangî ye û ku çîrok li gorî şêwaza vegotina xwe dikarin bi rêzikên cihê pêş da biçin.

Di çîrokê da gelek motifên wek ducanîbûna bi rêya xwarina sêva efsûnî, wek perçegostekî jidayikbûn, peyivîn û daxwaza zewacê ya zarokê nav pêçekê, sindoqa efsûnî, pêriya avê (Sitîxan), hesp, dîkê reş, qalikê gûzê, diya pêrî, pîreka porspî, kevok, gustîla efsûnî û cin hatine tespîtîkirin. Wekî din, ji ber ku zincîreya rûdana çîrokê ji pevçûnekê pêk tê, fonksiyonên “Leheng nîşanek taybetî distîne (I)” û “Êrîşkar têk diçe (J)” di çîrokê da cih nagirin. Di heman demê da ji ber ku çîrok bi gihîştina hev a lehengan diqede, di çîroka me da fonksiyona “lehengê derewîn ku îdîayên derew derdixe pêş (L)” tune ye.

Di dawîya çîrokê da leheng dîsa bi şeklê mirovan derdikeve pêşberî diya xwe û fonksiyona “pêkanîna karê dijwar (N)” tîne cih. Ji ber ku ev ceribandî, bi şerta eşke-rekirina nasnameya rastîn a leheng ve ne girêdayî ye, di çîrokê da fonksiyona “Qeh-reman tê naskirin (Q)” nayê dîtin. Wekî din, ji ber ku di çîrokê da lehengekî sexte tune ye, fonksiyona “Nasnameya rastîn a êrîşkar an kesên xerab diyar dibe. (Ex)” jî tune ye. Ev tespît hemû nîşan didin ku rêbaza morfolojîk a Propp xwedî rastbûneke giştî ye. Di vê çarçoveyê da dema ku me çîroka xwe di warê heft qadên çalakîyê ku ji aliyê Propp ve hatine tespîtîkirin ve nirxand, me dît ku di çîroka me da qada çalakîyê ya heftemîn tune ye. Piştî van tespîtan em dikarin bibêjin ku di çîrokên Kurdî, tevî hin taybetmendiyên çandî yên herêmî xwediyê nirxên gerdûnî ne.

Çavkanî/References

- Akarşlan, T. (2015). “Vladimir Propp’un Biçimbilimsel Yaklaşımı Çerçevesinde “El Bilmez Alelaaip Oyunu Masalı” Üzerine Bir İnceleme”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 10/1, s. 283-297.
- Bars, M. E. (2014). “Vladimir Propp’un Biçimbilimsel Yaklaşımı Çerçevesinde “Basat Depegözi Öldürdüğü Boy” Üzerine Bir İnceleme”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume* 9 (3), rr. 257- 269.
- Boratav, P. N. (1988). “Masal ve Masalcı Üzerine”, *Masal Araştırmaları*, İstanbul: ART-SAN Yay. 31-41.
- Boratav, P. N. (1999). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2009). *Zaman Zaman İçinde*. Ankara: İmge Yayınları.
- Çıblak, N. (2005). V. Propp’un Masal Çözümleme Metodu. *Türk Dili*, 638, 127-140.
- Çiftçi, M. (2019). *Nimûneyên Çîrokên Derasayî Yên Çaldiranê Li Gorî Rêbaza Morfolojîyê Ya Vladîmîr Propp*. Teza Mastirê. Wan: Zanîngeha Yuzuncî Yil ya Wanê.
- Çifçi, T. (2020). Adıyaman Yöresinden Derlenen “Gurrî û Hûtê Kor” Masalının Rus Yapısalcı Metodu Çerçevesinde Analizi. *International Journal of Kurdish Studies*, 6 (2), rr. 187-201.
- Demir, B. (2022). Kürt ve Alman Masallarının Tip ve Motif Yönünden Karşılaştırılması. Teza Doktorayê. Amed: Zanîngeha Dîcleyê.
- Demir, R. (2023). *Mardin Masalları: İnceleme-Metin*. Teza Doktorayê. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi.
- Duran, Y. (2019). *Li Gorî Rêbaza Vladîmîr Propp, Analîza Çend Çîrokên Herêma Colemêrgê*. Teza Mastirê. Mêrdîn: Mardin Artuklu Üniversitesi.
- Dündar, H. (2002). “Vladimir Propp ve Masalın Biçimbilimi”, *Millî Folklor*, Y. 7, S. 55, s. 115- 118.

- Elçin, Şükrü. (2004). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Günay, U. (1974). *Elazığ Masalları (İnceleme-Metin)*. Teza Doktorayê. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Günay, U. (1992). "Masal". *Türk Dünyası El Kitabı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Gürsu, S. (2017). Bingöl/Kiğı Yöresi Masal Örnekleri ve Tahlili (Teza Mastirê ya Neçapkirî). Bingöl: Bingöl Üniversitesi.
- Kardaş, C. (2015) "Derlenen Kürt Masalları Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım" <https://www.k24kitap.org/derlenen-kurt-masallari-uzerine-elestirel-bir-yaklasim-273>.
- Keskin, N. (2019). *Folklor û Edebiyata Gelêrî*. İstanbul: Weşanên Avesta.
- Özçelik, M. (1993). *Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma I-II*. (Teza Doktorayê). Konya: Selçuk Üniveristesi.
- Öztürk, A. (1986). *Türk Anonim Edebiyatı*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Pertev, R. (2017). Xebateke Giring Di Dîroka Folklorê Kurdî De: Kemal Fewzî û Berhevkariya Çîrokên Kurdî. *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*, 2 (3) , 44-61
- Pertev, V. (2022). *Analîza Çîrokên Derasayî Yê Herêma Curnê Reş Li Gorî Rêbaza Vladîmîr Propp*. Teza Mastirê. Mûş: Zanîngeha Alparslan ya Mûşê.
- Propp, V. (2001). *Masalın Biçimbilimi: Olağanüstü Masalların Yapısı*. Çev. Mehmet Rıfat-Sema Rıfat. İstanbul: Om Yayınevi.
- Sayar, S. (2013). Evrenselin Etnisiteye İndirgenmesi ya da Kürt Masalları, *Studies Of The Ottoman Doman*, 3 (4), rr. 29-40.
- Tanrıkulu, V. (2017). *Kürtçe Masallar ile Grimm Kardeşler Masallarının Motifler Açısından Karşılaştırılması*. Teza Mastirê. Amed: Zanîngeha Dicleyê.
- Yaş, E. (2013). *Çîrokên Kurdan*. İstanbul: Nûbîhar.
- Yuksekbag, A. (2021). *Gulçiçeka Dilan Çîrokên Herêma Xerzanê*. Amed: Weşanên payîz.

Extended Abstract

Fairy tales are important literary products that shaped the oral culture of human history before the invention of writing, reflecting social structures and individuals' perspectives on the world. These narratives reveal the common values, beliefs and social dynamics of societies that lived in different geographies and historical periods. Fairy tales, as a mirror of the intellectual and cultural structures of societies, offer various lessons on both individual and social levels. Therefore, fairy tales are not just entertaining stories, they convey the social and cultural codes of societies. The structure and themes of fairy tales show similarities regardless of time and place; it can be said that these similarities are connected to the common cultural memory of human history.

Vladîmîr Propp argues that fairy tales have a universal structure and are organized within certain patterns. By classifying this structure as fixed and variable elements, he demonstrates the structural universality of fairy tales and how social norms are shaped. The tale of "Mirza Mihemed" contains elements specific to Kurdish culture, while at the same time containing universal themes. The tale analyzed with Propp's methodology reveals how social values are transmitted and how cultural structures are constructed. This analysis emphasizes that fairy tales are not only entertainment, but also important tools that transmit social and cultural norms.

In the tale of "Mirza Mihemed", which we examined in light of Propp's structuralist approach, a significant portion of the basic functions and action areas in the structure of the tale are included. However, not all of the 31 functions mentioned by Propp in his work are present in this tale. The reason for this is related to the fact that the plot of the tale progresses in a one-way direction and towards a certain end. The tale ends with the hero getting rid of those who follow him. This can be seen as a narrative choice that leads to some of the functions in the tale being missing. However, the fact that a large portion of the functions specified by Propp are present confirms the structural integrity of the tale and the validity of Propp's theory.

Propp emphasized that not all functions may necessarily be present in tales, but that it is important to follow a certain order. The order of functions in tales can reveal similar themes and structures even in tales from different cultures and geographies. In this context, the presence of six of the seven main action areas defined by Propp in the tale of "Mirza Mihemed" shows the structural universality and traces of cultural accumulation in the tale. The main purpose of Propp's morphological approach is to reveal the common structural laws that fairy tales share, despite the elements that may vary between different societies and cultures. In this respect, it is possible to find similar common functions in other genres other than fairy tales that contain extraordinary elements and motifs.

The density of magical elements and extraordinary motifs in the tale is remarkable. These include becoming pregnant with a magical apple, a person being born

in a different shape, talking and wanting to get married as soon as he is born, a magic chest, a water fairy (Sitixan), a horse, a black rooster, a walnut shell, a fairy mother, a white-haired old woman, a dove, a magic ring and demons. These motifs show that the tale reflects both local cultural elements and universal themes. However, the presence of such a rich and diverse motif can sometimes complicate the narrative form of the tale.

While Propp's method helps us understand cultural codes and social norms by analyzing the basic structure of the tales, there are some points in the tale of *Mirza Mihemed* where this analysis can be strengthened. In the proposed analysis, a more detailed examination of the functions and motifs in the tale will reveal more clearly how the tale conveys social values. In addition, examining the place of the extraordinary elements in the tale in Kurdish culture and their relationship with the traditional beliefs of the society will contribute to our understanding of the social structure of the tale. Applying Propp's approach to a wider cultural spectrum could lead to a better understanding of the universal characteristics of fairy tales and deepen cultural interactions between different societies.